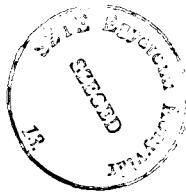

PHD DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

ASPECTS OF JOHN C. CALHOUN'S POLITICAL RHETORIC
(JOHN C. CALHOUN POLITIKAI RETORIKÁJÁNAK ASPEKTUSAI)

Vajda Zoltán

Szeged

1999

1) Célok, szerkezet, módszer

A disszertáció témája John C. Calhoun (1782-1850), az amerikai Dél kiemelkedő államférfijának politikai retorikája. Calhoun a Yale College elvégzése után rövid jogi praktizálást folytatott és azt követően az 1810-es évektől kezdve az állami törvényhozás munkájában vett részt, majd pedig mint a képviselőház tagja, később szenátor, bekapcsolódott az országos politikába. Politikusi pályafutása során számos vezető pozíciót töltött be a szövetségi kormányban. Így 1817 és 1825 között hadügyminiszter, 1825-től 1832-ig alelnök volt, 1844 és 1845 között pedig külügyminiszterként vesz részt annak munkájában. Calhoun az Amerikai Egyesült Államok történetébe olyan személyiségként vonult be, akinek élete ellentmondásokban bővelkedett: kezdetben a központi kormányzat politikájának támogatója, míg politikai pályájának második felében annak adáz bírálója, egész életében rabszolgatulajdonos, ám ugyanakkor saját korában a kisebbségi jogok fő teoretikusa, aki számos alkalommal az Unió védelmezőjeként lépett fel, de akit ugyanakkor a déli államok 1860. évi Unióból való kiválását igazoló elmélet fő kidolgozójának tartanak.

A róla kialakított képhez hasonlóan eszméit a kutatók gyakran ellentmondásosnak, politikai eszmevilágát pedig emiatt koherencia és struktúra nélkülinek ítélték meg. Disszertációmban ezzel a nézettel vitatkozva elsősorban azt próbálom bebizonyítani, hogy ellentmondásai ellenére Calhoun, bár eklektikus, de következetes gondolkodónak tekintendő, aki különböző politikai retorikai hagyományokból merítkezve képes volt azokat koherens rendszerbe integrálni.

Következésképpen Calhoun politikai retorikáját olyan összetett szöveggént értelmezem, amelynek alkotóelemei több hagyományban gyökereznek, a lockei liberalizmustól a republikánizmuson át az amerikai jeremiáig. A disszertáció magvát képező első három fejezetben olyan problémákat vizsgálok, amelyek ezekhez a hagyományokhoz kötődnek. A negyedik fejezet, melyben tropológiai elemzését adom Calhoun politikai eszmerendszerének, annak bizonyos előfeltevéseit hivatott kimutatni, illetve magyarázatot adni annak bizonyos ellentmondásos elemeire. Az utolsó fejezetben, kilépve a calhouni szövegek kontextusába, az 1828. és 1832 között zajlott dél-karolinai nullifikációs mozgalom kulturantropológiai szemszögd értelmzésére teszek kísérletet, egyúttal bemutatva és jellemezve Calhoun abban játszott szerepét.

A disszertáció módszertani alapvetését J. G. A. Pocock politikai nyelvekről szóló elmélete alkotja. Ennek alapján tekintem Calhoun politikai filozófiáját olyan különböző politikai nyelvek együttesének, amelyek sajátos, ismétlődő szókészlettel rendelkeznek és többé-kevésbé állandó a szerkezetük, és ily módon paradigmaként viselkednek. E paradigmatisz jellemvonással függ össze a politikai nyelvek azon tulajdonsága is, hogy meghatározzák a politikai érvelés módját egy adott politikai közösség számára, mivel olyan szabályszerűségeket mutatnak, amelyeket a politikai viták résztvevői elfogadnak. Pocock további megállapítása a politikai nyelvekkel kapcsolatban az, hogy egy adott politikai közösség

számos ilyen nyelvet használhat, illetve, hogy e nyelvek együttes jelenléte gyakran egy adott szövegen belül is kimutatható. Pocock szerint a politikai szövegek jelentésének meghatározása mindenekelőtt abban áll, hogy megállapítjuk, milyen politikai nyelvek jelennek meg benne. Továbbá, egy adott szerző által használt politikai nyelv több ponton is különbséget mutathat az eredeti paradigmához képest, amennyiben az újításokat tartalmazhat.

A Calhoun által használt politikai nyelvek meghatározása során többféle forrásra támaszkodom. Liberalizmusának jellemzéséhez John Locke Második Értekezését használok fel, illetve másodlagos forrásként elsősorban Louis Hartznak a lockei hagyomány amerikai változatáról írt munkáját használom (The Liberal Tradition in America). A republikánizmus tárgyalásához Pocock The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition c. munkájára építek a republikánus erény és a korrupció kettősségével annak középpontjában, kiegészítve azt Bernard Bailyn (The Ideological Origins of the American Revolution, The Origins of American Politics) és Gordon S. Wood (The Creation of the American Republic, 1776-1787) kutatási eredményeivel. A harmadik fejezetben Sacvan Bercovitch amerikai jeremiád fogalmát alkalmazom (The American Jeremiad c. munkájára támaszkodva), annak az amerikai protestáns hagyományban gyökerező ígéret, romlás, prófécia alkotta struktúráját valamint a küldetés motívumát. A tropológiai elemzésnél Hayden White Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe és Tropics of Discourse: Essays in Cultural Criticism c. munkáiban kifejtett elméletét, míg az utolsó fejezetben Anthony F. C. Wallace több művében bemutatott kulturális revitalizációs modelljét alkalmazom.

A disszertáció kétségkívül korlátai közé tartozik az, hogy kevés hangsúlyt kap benne a Calhoun életét átfogó időszak eseményeinek ismertetése, csakúgy mint az életrajzi elemek. A történelmi kontextusra csak annyiban utalok, amennyiben az az érvelés miatt szükséges, illetve amennyiben szerepet játszott Calhoun retorikai reakcióinak kiváltásában az adott politikai nyelv keretein belül. (Ugyanakkor a kontextus fontos szerephez jut az utolsó, revitalizációról szóló fejezetben.) Elemzésem további korlátának tekinthető az is, hogy az nem terjed ki a calhouni szövegekben kimutatható összes politikai nyelv vizsgálatára, így például a közjog (*common law*) vagy a szuverenitás problémájára. Ráadásul feltételezhető, hogy az általam elemzett nyelveken kívül más olyan politikai nyelvek is léteznek Calhoun retorikájában, amelyek még azonosításra várnak.

2) Alkalmazás és eredmények

[I]

Calhoun a lockei liberalizmust, abban a formában, ahogy az megjelenik a Második értekezésben -- gyakran módosítva azt -- elsősorban a déli rabszolgaság, vagyis egy olyan intézmény

védelmében használta fel, amely szöges ellentétben állt a természeti jogok eszményével.

Elsőként a szabadság és egyenlőség problémáját vizsgálom Calhoun politikaelméleti szövegeiben. Azt kísérlem meg kimutatni, hogy jóllehet Calhoun szabadságfelfogása alapvetően különbözik Locké-tól amennyiben számára az szorosán összekapcsolódik az egyenlőtlenség elvével, az emberek közötti egyenlőtlenséget a lockei nyelv segítségével igyekeznek igazolni. Calhoun úgy véli, hogy mivel az egyének erkölcsi és szellemi fejlettség tekintetében különböznek egymástól, a szabadságból eltérő mértékben részesedhetnek. Ez a gondolat ugyanakkor visszavezethető a Locke által vallott, a szabadságot a társadalmi állapotban jellemző korlátokról, amelyek a gyermeket jellemzik, aki híján van a tökéletes, a felnőttet jellemző rációnak.

Calhoun számára egyúttal a szabadság fogalma összekapcsolódik a fejlődés problémájával, ami számára olyan szellemi és erkölcsi tökéletesedést jelent, amely a felnőtt egyén életében is tart -- mely gondolat nem jelenik meg Lockenál. Így Calhoun szabadságfogalma magában foglalja az ígért gondolatát is, amennyiben az egyén szabadsága szellemi és erkölcsi tökéletesedésének a függvénye. Ráadásul Calhoun az egyének nagyobb közösségére, a nemzetre illetve "fajra" is érvényesnek tartja a folyamatot. Számára az egyenlőtlenség a fejlődés és tökéletesedés motorja, mivel egymással való versenyre sarkallja a fejlődés és szabadság különböző fokán lévő egyéneket és közösségeket.

Calhoun ezeket az érveket a rabszolgaság intézményének védelmében, az abolícionista mozgalommal szemben dolgozta ki, azzal a céllal, hogy magyarázatot adjon a feketék szabadsága korlátozásának szükségességére, illetve annak az érvek az előkészítésére, hogy a rabszolgaság kedvező hatással van a feketék szellemi és erkölcsi fejlődésére, civilizációjára. Fejlődésüket a rabszolgatartók és rabszolgák közötti paternalisztikus viszonyok tulajdonította, amely lényegében az apa-gyermek kapcsolat kiterjesztéseként értelmezhető, az utóbbi szabadságának a korlátozával.

Calhoun akkor is a lockei liberalizmushoz nyúlt, amikor a rabszolgaság és tulajdon, illetve az ellenállás jogát alkalmazta a déli rabszolgaság, illetve a dél-karolinai nullifikátorok védelmében. Calhoun -- Lockéhez hasonlóan -- a kormányzat legfőbb céljának a tulajdon védelmét tekinti. Mivel a rabszolgaság alapvetően a magántulajdon elvére épül, annak védelmét is alapvetőnek ítéli. Ennek alapján ítéli el az abolícionista petíciók tárgyalását a Kongresszus által az 1830-as évek közepén, mivel ez a folyamat nézete szerint a rabszolgaság eltörléséhez vezethet, ami végső soron a tulajdonjog sérelmét jelentené. Ugyanakkor a rabszolgaság megőrzése Calhounnál összekapcsolódik a déli ültetvényes kultúra védelmével és így a tulajdon mindkét lockei jelentése -- nagyon és individuum -- megjelenik nála.

A nullifikációs vita (1828-1832) idején Calhoun a lockei ellenállás jogát használja fel a nullifikátorok védelmében. Jackson elnök azon törekvése ellen lépett fel, hogy amennyiben szükséges, a szövetségi kormányzat erőt alkalmazhasson a szövetségi kormányzat akaratával szembeszegülőkkel szemben. Az

önvédelem, a szabadság elvesztése és a rabszolgává válás elkerülésének argumentumával Calhoun a lockei szabadságjogok -- élethez, szabadsághoz és tulajdonhoz való jog -- alapján érvelt.

Calhoun politikaelméletében kimutatható egy másik lockei elem, a többségi uralom elve, amelynek jelenlétét a korábbi kutatások nem ismerték fel. Az általa kidolgozott "egyetértő többség" (*concurrent majority*) fogalma, amely alapvetően a kisebbségi jogok védelmét szolgálja -- amint azt megkísérlem bizonyítani -- a többségi elven nyugszik.

Az egyetértő többség kormányzatában a két, egymást vétőjoggal ellenőrző érdek mindegyike az öt alkotó érdekek többségi akaratán alapul, ahogy azt Calhoun *A Disquisition on Government* (Értekezés a kormányzatról) című politikaelméleti művében kifejti. Így, végül is, az egyes érdeken belüli kisebbségek kimaradnak a kormányzaton belüli reprezentációból. Továbbá Calhounnál az egyetértő többség elve csupán a szövetségi kormányzat szintén érvényes; az államok szintjén az egyes politikai erők érdekét a többségi akarat határozza meg.

Ebben a fejezetben végül megkísérlem igazolni, hogy Louis Hartz vélekedésével ellentétben Calhounnak az államok szuverenitásáról vallott felfogása nem a lockei hagyományból táplálkozik, és az Unió létrejöttét sem azonosította Locke társadalmi szerződésével. Jóllehet Calhoun az Unió megalakulását olyan aktusnak tekinti, melynek során az egyes államok szerződésre lépnek egymással, Hartz állításával szemben a folyamat során -- Locke elméletével ellentétben -- nem történik átmenet a természetiből a társadalmi állapotba. Calhoun szerint sem az 1787-ben megalkotott új federális alkotmány előtti időszakban, sem pedig azután az egyes államok nem adták fel szuverenitásukat, mely aktus viszont fontos eleme Locke társadalmi szerződésének, amikor az egyének a természetiből a társadalmi állapotba való átmenet részeként átruházzák törvényhozói, bíraskodási és vegrehajtói hatalmukat a kormányzatra.

[II]

Calhoun republikanizmusával kapcsolatban megkísérlem bemutatni, hogy a republikánus erény kérdése nála komplex formában jelenik meg: az erény mechanikus, azaz intézményi eszközökkel történő biztosításának kérdésén túl Calhoun fontosnak tartja a nép erkölcsi karakterét is a politikai stabilitás biztosításában. Ehhez kapcsolódik a katonai erény fogalma Calhoun ún. nacionalista (azaz a nullifikációs válság előtti) időszakában. Az erény további jelentése Calhounnál a Délhez, mint sajátos erénnyel bíró entitáshoz kötődik. Calhoun republikanizmusában ugyanakkor megjelenik a kereskedelem és a "pénzarisztokrácia" (*monied aristocracy*) problémája is. Végezetül Calhoun gondviselés (*Providence*) felfogásáról értekezek.

Calhoun *Disquisition*-jében az egyik probléma -- republikánus olvasatban -- az erény mechanizációja. Ugyanakkor Calhoun elképzelései számos ponton módosítják az eredeti republikánus modellt. Így például számára nem a reneszánsz kori

Velence vegyes kormányzata jelenik meg ideáltípusként, hanem az az ókori Róma, melynek tribunátusi rendszerét az egyetértő többség előképének tekintik Calhoun. Mi több, a velencei modellt az arisztokráciával összekapcsoló republikánus szerzőkkel (pl. Francesco Guicciardinivel) ellentétben Calhoun a római plebeiusokra helyezi a hangsúlyt, bennük látja az egyetértő többség kormányzataként megjelenő tribunátus fő megalkotóit. Másrészt a Rómát idealizáló Niccolò Machiavellivel ellentétben, aki a köztársaság sikerét a felfegyverzett plebeiusokra építő, a belső instabilitást hódítással kompenzáló stratégiával hozta összefüggésbe, Calhoun éppen a római politikai rendszer stabilitását és harmóniáját hangsúlyozza. Calhoun másik eszményében, az angol vegyes kormányzatban a lordok hasonló szerepet töltenek be mint a brit történelem 18. századi neo-harringtoni változatában: stabilizálják a kormányzatot azáltal, hogy egyensúlyt biztosítanak az uralkodó és az alsóház között, megakadályozva konfliktusukat.

Azok a kutatók, akik a republikánus hagyományhoz az erény mechanizálásának problémáján keresztül kapcsolják Calhount, figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy politikai retorikájában fontos hangsúlyt helyez a nép karakterére. Calhoun számára élete során mindvégig fontosnak bizonyult az "erényes és értelmes" (virtuous and intelligent) nép retorikai toposza, amit elsősorban olyan történelmi pillanatokban alkalmazott, amikor úgy tűnt, hogy egy adott választás döntően befolyásolhatja a nemzeti politika lefolyását. Republikánizmusának ezen eleme révén Calhoun a korabeli, jacksoni demokrácia retorikáját követte, amelyben fontos szerepet játszott a szavazók nagy tömegének erénye, amelyre a korban úgy tekintettek mint a köztársaság stabilitásának a sarokkövére.

Az 1830-as évek közepétől kezdve azonban, párhuzamosan azzal a folyamattal, melynek során fokozatosan nőtt a szakadék Észak és Dél között, Calhounnak egyre kevesebb oka volt arra, hogy a választók bölcsességére apelláljon. Az amerikai pártrendszer átalakulása, szekcionalizálódása eredményeképpen Calhoun szemében a választások többé már nem szolgálhatták a republikánus erény megújítását. Ezért az 1840-es évektől kezdve figyelme egyre inkább az erény mechanizálásának módszerei felé fordult.

A republikánus gondolkodásban az erényes polgárság képéhez szorosan kapcsolódott a katonai erény fogalma is, amely Calhounnál is megjelenik. A polgárok hadserege, a milícia, az ő számára is a republikánus erény megóvásának, illetve megújításának az eszköze, elsősorban az 1810-es években. E nézet mögött az a republikánus felfogás állt, mely szerint a polgár azért védheti meg eredményesen a köztársaságot, mivel fegyverével a saját és a köz szabadságát oltalmazza. (Szemben a zsoldoskatonával, aki akár a köztársaság szabadsága ellen is alkalmazható, mivel nem része annak, amiért harcol.)

Calhoun republikánizmusának egy további aspektusa az amerikai Délhez kapcsolódik. Számára a Dél egy olyan sajátos, a rabszolgaság intézményében gyökerező erénnyel bír, amely elengedhetetlen az Unió stabilitásának megőrzéséhez. Ez a gondolat a republikánus hagyomány Arisztotelésztől eredeztethető tételének az egyik változatának tekinthető, mely

szerint a politikai stabilitás biztosításához elengedhetetlenül szükséges az, hogy a társadalom mindegyik csoportja részt vegyen a kormányzásban.

Calhoun ide kapcsolódó szövegeiből az olvasható ki, hogy ő az Uniót egy olyan entitásként képzelel el, melyben három fő társadalmi csoporttal kell számolni. Ezek az északi ipari munkásság és a tőkésék, valamint a déli ültetvényesek. Ez utóbbiak hivatottak arra, hogy fenntartsák az egyensúlyt a két előbbi osztály között, amelyek kapcsolatát az érdekelletét és feszültség jellemzi. A rabszolgatartók és rabszolgák érdekei ugyanakkor egybeesnek -- véli Calhoun. Ez az oka annak, hogy Északkal szemben a Dél társadalmában béke és harmónia uralkodik. Az ültetvényesek tehát azt a funkciót töltik be az Unióban, mint amit a lordok az angol vegyes kormányzatban: stabilitást biztosító tulajdonságuk olyan erény, amellyel hozzájárulnak a köztársaság fennmaradásához. A rabszolgaság eltörlése, amely ennek az osztálynak a végét jelentené, végzetesen hatna magára az Unió stabilitására is, amely végső soron az ő erényükön alapszik.

Calhoun politikai gazdaságtanával kapcsolatban megkísérlem megmutatni, hogy az a republikánizmus ún. "Country" változatához állt közel, mivel -- amint azt Pocock kimutatta -- az nem tekinthető egyértelműen kereskedelem ellenesnek. Viszont azt is állítom, hogy Calhoun "pénzarisztokrácia" ellenessége alapján éppúgy sorolhatjuk a liberálisok mint a republikánusok táborába. Az 1830-as évek végének gazdasági válsága nyomán Calhoun egyre élesebb kritikával illette a jacksoni gazdaságpolitikát, amely a szövetségi alapokat a nemzeti bankból (Second Bank of the United States) főként a demokrata párt hívei által ellenőrzött állami bankokba ("pet" banks) helyezte át. Calhoun ugyanakkor a whig pártot is bírálta a nemzeti bank helyreállítására irányuló törekvései miatt, mivel azt a gazdaság és politika összefonódásának korrumpáló eszközeinek tekintette.

Végül Calhoun gondviselés fogalmáról szólva megállapítom, hogy az nem tekinthető egyértelműen a klasszikus republikánus gondolkodók kiismerhetetlen és kiszámíthatatlan erőként jellemzett fortunájának (*fortuna*). A kontextusok többsége -- melyekben Calhounnál előfordul -- alapján megállapítható, hogy a gondviselés gyakran éppenséggel fortuna ellentétéként jelenik meg nála, olyan megbízható, kedvező folyamatokat indukáló erőként, amely ráadásul Calhoun retorikájában magában hordozza a politikai stabilitás lehetőségét. (Erre példa az Uniót létrehozó Alapító Atyákat vezérlő jótékony gondviselés képe.)

[III]

A harmadik fejezetben az amerikai jeremiádot Calhoun politikai pályafutásának három időszakában vizsgálom: a nullifikációs válság előtt, a válság idején, majd pedig az azt követő időszakban.

Az első időszakban (1812-1828) Calhoun a köztársaság ideális és valós állapota közötti különbség hangsúlyozásával elsősorban honvédelemmel kapcsolatos javaslatait igyekezett

indokolni. Ezekben a nemzeti jeremiádokban Amerika küldetése elsősorban arra irányul, hogy példáján keresztül elősegítse a republikánus kormányzat terjedését világszerte. Az ideális állapottól való eltérés elsősorban morális természetű romlásként jelenik meg ekkor Calhounnál és a patriotizmus hanyatlásában, túlzott anyagiasságban, vagy pedig a közügyek iránti közömbösségben mutatkozik meg. Másfelől Calhoun ebben az időszakban optimizmusát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy a nemzet képes lesz megvalósítani a küldetés eredeti célját.

Calhoun nullifikációs jeremiádjai nem annyira Amerika küldetéséről szólnak, mint inkább a republikánus kormányzat és erény hanyatlásáról. Ennek helyreállítását szolgálná az állami vétó (state veto), melynek segítségével Dél-Karolina feladata, hogy meggátolja az 1828. és 1832. évi szövetségi vámtörvények életbe lépését az állam területén. Calhoun beszédeiben és írásaiban az ókori görög és római köztársaság jelenik meg az amerikai federális köztársaság előképeként. Ugyanakkor az amerikai alkotmányjogi hagyomány egyes elemei is megjelennek érvelésében a nullifikáció előzményeként. Így például Virginia és Kentucky államok 1798. évi, az Adams kormányzat ún. Alien és Sedition törvényei ellen hozott határozatai. Ezért Calhoun, történeti szempontból tekintve, az állami vétóval az Alapítók, illetve Jefferson korának eszményi állapotába kívánja visszajuttatni a köztársaságot. Ugyanakkor ekkori beszédeiben és írásaiban megjelenik a nullifikátorok és az amerikai függetlenségi háború patriótái között vont párhuzam is, illetve a szövetségi kormányzat hatalmi politikájának az elnyomó brit uralommal való azonosítása.

A nullifikáció utáni időszakban Calhoun jeremiádjainak legfőbb témái a hatalom vélt koncentrációja a szövetségi kormányzaton belül, a Jackson által meghonosított ún. spoils system (az a gyakorlat, hogy az elnök párthíveit jól jövedelmező kormányzati pozíciókba juttatja), illetve a szövetségi kincstár többletének felhasználásával kapcsolatos viták és jelenségek. Ugyanakkor az 1840-es évek végére Calhoun beszédeiben egy új típusú jeremiád figyelhető meg, melynek lényege, hogy a Délnek az Unióból kiválva kell folytatnia a nemzeti küldetést amennyiben nem kap védelmi garanciákat az Unión belüli, szekciók közötti egyensúly helyreállítására. Ebben a típusú jeremiádjában Calhoun már nem a köztársaság szabadságának elvesztése feletti aggodalmának ad hangot, hanem a Dél mint egységes entitás szabadsága elvesztésének lehetőségére figyelmeztet. A két szekció közötti hatalmi egyensúly megbomlásával, illetve az északi rabszolgaságellenes érvelmek felerősödésével Calhoun csak a garanciák megadásával látja elkerülhetőnek a déli államok kivonulását az Unióból.

Fontos következménye Calhoun retorikájának az amerikai jeremiád perspektívájából történő elemzésemnek az, hogy bár Bercovitch szerint a Dél a korabeli retorikai konszenzuson kívül maradt, Calhoun példája ennek ellenkezőjét mutatja, amennyiben déli politikusként a Bercovitch által dominánsnak tekintett északi protestáns kultúra retorikai fordulatait alkalmazta kezdetben nemzeti, majd pedig partikuláris célok érdekében.

[IV]

Calhoun politikaelmélete néhány aspektusának tropológiai elemzésével azt kívánom bizonyítani, hogy érvelésének logikai szempontból problematikus részei a "tropologika" szemszögéből nézve konzisztenciát mutatnak. Calhounnál olyan tropológiai átkötések mutathatók ki, amelyek különböző entitások -- így például egyén és közösség, érdekek, vagy kormányzati formák -- közötti önkényes kapcsolatokat voltak hivatva biztosítani.

A Disquisition-ben az egyén és a társadalom közötti kapcsolatot a *synecdoche* trópusa határozza meg, amennyiben az a mikro- és makrokozmosz, rész és egész kapcsolatához hasonlítható: azonos tulajdonságok jellemzik mindkettőt, úgy mint az önérdek követése, az önfenntartás (*self-preservation*) kényszere, a morális és szellemi fejlettség különbözősége és a szabadság egyenlőtlensége. Ez az összefüggés ugyanakkor magyarázatot adhat Calhoun politikai eszméi és rasszizmusa közötti kapcsolatra, az individuumok és emberi közösségek egyenlőtlenségéről vallott tételére.

Az egyetértő többség tropológiai szerkezetével kapcsolatban rámutatok arra, hogy az valójában a rész-egész kapcsolatán alapszik. A *synecdoche* húzódik meg mögötte ugyanúgy, mint a számszerű (*numerical*) többség kormánya esetében. Mindkét fajta kormányzatban a (többség alkotta) rész képviseli az egészet, kizárva abból a kisebbséget. Az egyetértő többség kormányában ugyanis a társadalom különböző érdekeit azok többsége képviseli. Következésképpen, Calhoun állítása ellenére, az egyetértő többség nem biztosítja minden egyes társadalmi érdek képviseletét a kormányzatban.

A tropológiai elemzés utolsó részeként megkísérlem bemutatni hogyan működik a Giambattista Vico által használt *ricorso*, Hans Kellner értelmezésében inter-trópus (*intertrope*), Calhoun rendszerében. Ezzel az a célom, hogy megvilágítsam Calhoun miként képzei el a politika rendszerében az átmenetet a demokráciából a zsarnokságba, illetve az utóbbiból az előbbibe. Ez lehetővé teszi számomra azt is, hogy bemutassam Calhoun politikaelméletének dinamikáját. Calhoun szerint a többségi demokrácia előbb vagy utóbb törvényszerűen a többség zsarnokságába csap át. A kisebbség vétője hivatott elérni azt, hogy a kormányzat az ironikus zsarnoki állapotból az alkotmányos metaforikus állapotba mozduljon el. Vagyis a két fajta kormányzat közötti mozgás két féle trópus között elmozdulásként is felfogható. Calhoun ily módon az egyetértő többség kormányzatának elvét, illetve az állami vétőt arra szánta, hogy Amerikát visszafordítsa a számszerű többség zsarnokságából az alkotmányos kormányzat állapotába, vagyis az ironikusból a metaforikusba, a tropikus ciklus végpontjából annak kezdeti stádiumába.

[V]

A nullifikációs válság revitalizációs jelenségként való felfogása során azt kísérlem meg bebizonyítani, hogy az olyan események sorozataként értelmezhető, melyek arra irányultak,

hogy a dél-karolinai ültetvényesek közösségében az 1820-as évektől kezdve egyre inkább fokozódó társadalmi feszültségek, illetve stressz csökkentése irányába hassanak. A nullifikátorok egyrészt a rabszolgaság intézményének, másrészt a republikánus értékek védelmében próbálták mozgósítani Dél-Karolina szavazóit annak érdekében, hogy megvetozzák a szövetségi vámtörvényeket.

Az ültetvényesek önmagukról és kultúrájukról alkotott képének (mazeway) átalakítása, amely a revitalizáció lényegét képezte, részben abból állt, hogy elmozdulás ment végbe a federális alkotmány tág értelmezésének (*broad construction*) filozófiájától annak szoros értelmezése (*strict construction*) felé, illetve a nacionalista, a központi kormányzatnak nagyobb szerepet tulajdonító platformtól az egyes államok jogait előtérbe állító, azok szuverenitását hirdető elképzelés felé. A mozgalomban betöltött szerepét tekintve Calhoun joggal tekinthető annak meghatározó revitalizációs alakjaként (*major revitalization figure*), ugyanis döntő része volt a dél-karolinai ültetvényesek az Unióról vallott képének átalakításában, közvetítésében, elfogadtatásában és a nullifikációs mozgalom megszervezésében.

A nullifikációs válság előtt már történtek kísérletek arra, hogy Dél-Karoliában elfogadtassák az állami szuverenitás felfogásában gyökerező, az államok jogairól (*states' rights*) szóló értelmezést. Ezek közé tartozott William Smith szenátor mozgalma az 1820-as évek elején, amely az államok jogainak politikai filozófiáját kívánta elfogadtatni, de ami nem talált kedvező fogadtatásra az ültetvényesek körében. Wallace modelljét alkalmazva magyarázatként, ennek az volt az oka, hogy a közösségben a stressz még nem érte el a kritikus szintet.

Az 1820-as évek végére azonban a dél-karolinai rabszolgatartók egy része a csökkenő gyapotárak okozta gazdasági veszteségek, másik részük pedig az ekkor megjelenő a rabszolgaság intézményét veszélyeztető folyamatok hatására csatlakozott az 1828-ban induló nullifikációs mozgalomhoz, amely a szövetségi kormányzattal szembeni nyílt ellenállás politikáját választotta az új vámtörvények elleni állami vétő szorgalmazásával.

Calhoun 1828-ra a nullifikáció támogatója lett, de 1831-ig nem lépett a nyilvánosság elé elveivel. Ekkortól kezdve azonban egyre intenzívebben kapcsolódott bele abba a propagandahadjáratba, melynek az volt a célja, hogy meggyőzze az ingadozókat a nullifikáció békés voltáról, hogy cáfolja azt az állítást, miszerint az az Unióból való kivonulással lett volna egyenlő. Azzal, hogy az Alapító Atyák hagyományába illeszkedőnek tüntette fel az állami vétőt, Calhoun a múlttal való azonosulást választotta a revitalizáció eszményeként. (Nem pedig egy utópia vagy idegen kultúra elfogadását szorgalmazta.)

1831-ben a nullifikátorok intenzív politikai kampányba kezdtek az ingadozók megnyerésére. Sikerük jeleként 1832-ben Dél-Karolina nullifikációs konvenciója, amely megvetozte az 1828. és 1832. évi szövetségi vámtörvényeket, betetőzte az ültetvényesek Unióról és saját kultúrájukról vallott nézeteik átalakulásának a folyamatát.

Az revitalizáció eredményeként létrejövő új kulturális-politikai paradigma a következő elemeket foglalta magában: az Unió szerződéses jellege, melyben az egyes államok szuverén

résztevéők és jogukban áll elbírálni, hogy egy szövetségi törvény alkotmányos-e vagy sem, és ha ez utóbbi eset áll fenn, érvénytelennek nyilváníthatják azt.

A nullifikációs mozgalom mint kulturális revitalizáció ugyanakkor több ponton is különbséget mutat Wallce modelljéhez képest. Először is, nem hirtelen, gyors, mindössze néhány év leforgása alatt végbemenő folyamat volt: jelentős ellenállást okozó számos akadállyal kellett szembenéznie. Másfelől Calhoun meghatározó szerepe a mozgalomban sokáig nem volt nyilvánvaló.

A mozgalom ugyanakkor szintén felfogható a republikánizmus revitalizációs kísérleteként: a dél-karolinai últetvényesek egyúttal a republikánus értékeket is helyre kívánták állítani uniószerterte, amikor a szövetségi kormányzat republikánus szabadság és politikai rendszer elleni támadását igyekeztek bizonyítani honfitársaik előtt.

A nullifikációnak mint a republikánizmus revitalizációjára irányuló mozgalomnak az értelmezése lehetőséget teremt arra, hogy rámutassak arra az összefüggésre, amely a köztársaság létrehozásához szükséges kivételes körülményekről szóló republikánus tétel és a revitalizáció mint kulturális változás között áll fenn. Calhoun számára a nullifikációs válság olyan különleges pillanat, amikor lehetőség nyílik a republikánus kormányzat helyreállítására az Unión belül, mivel vétőjával Dél-Karolina a többség zsarnokságával szemben az egyetértő többség alkotmányos kormányzatát valósíthatja meg, más szóval Machiavelli és *Vico ricorso*-ját, amely egyben az erény megújítását is jelenti. Ily módon ugyanakkor a *ricorso* folyamata kulturális revitalizációként, vagyis két kulturális paradigma közötti átmenetként is értelmezhető.

[VI]

Akár a republikánus erényről, akár a lockei szabadságjogokról, vagy a hatalom egyensúlyáról van szó, Calhounnak a disszertációban elemzett beszédei és írásai azok lehetséges elvesztéséről illetve helyreállításuk szükségességéről szóltak. A Calhoun által használt politikai nyelvek lehetőséget adtak a számára arra, hogy kifejezést adjon a Dél és azon belül Dél-Karolina Unión belüli hatalomvesztése felett érzett aggodalmának. Vizsgálódásom egy másik fontos eredménye az, hogy ami republikánizmusát illeti, az heterogénebb, sokszínűbb volt annál, mint ahogy azt a korábbi kutatások alapján feltételezték; a hagyomány több olyan elemét tartalmazta, amely korábban elkerülte az elemzők figyelmét.

Calhoun ugyanakkor számos esetben módosította az általa használt politikai nyelveket. Ezen módosítások lényegéhez tartozik az, hogy legtöbbször a Dél, illetve az egyes államok jogaival kapcsolatos elképzelései jelennek meg bennük. A lockei liberalizmus esetében például Calhoun újítása abban állt, hogy kiterjesztette a lockei összefüggést a morális és szellemi fejlettség és szabadság között a felnőtt individuumra valamint a társadalmi csoportokra. Ezen felül kiterjesztette a lockei jogokat az egyes államokra, és azokat így ekvivalenssé tette Locke individuumával.

Calhoun korporatív szemléletével kapcsolatban tett megállapításaimat igazolja továbbá az a tény is, hogy republikanizmusában az eredeti modellhez képest újdonságként fogható fel a Dél önálló kvázi-társadalmi eröként való feltüntetése. Republikanizmusának az eredeti modelltől való eltérését mutató és ugyancsak újítás értékű Rómának mint az erény mechanizálása ideáljának a felfogása, illetve Velence mítoszával való felcserélése. Az amerikai jeremiád tekintetében pedig figyelemreméltó Calhoun politikai retorikájában az a tendencia, hogy a republikánus eszmény helyreállítását követelő jeremiádjában annak előképét folyamatosan módosította politikai pályája folyamán: a római köztársaságtól az Alapító Atyák Amerikáján keresztül Jefferson koráig.

Az a mód, ahogy a Dél, illetve az egyes államok a lockei és a republikánus eszmerendszer által konstruált egyén jellemvonásait öltik magukra Calhoun rendszerében, tropológiai aktusként is értékelhető, ami a Disquisition struktúrájához hasonlóan a synecdochéra épül.

A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

Tanulmányok:

"Rabszolgaság, fejlődés és kormányzat John C. Calhoun politikai eszmerendszerében." Az *Aetas* elfogadta közlésre.

"Republikanizmus az Amerikai Egyesült Államok 18-19. századi történetében." In *Aetas* 1998:4. pp. 39-68.

"John C. Calhoun and the American Jeremiad." In *HUSSE Papers* 1997. Szerk. Kurdi Mária és Horváth József. Pécs, Egyetemi Nyomda, 1997. ISBN 963 641 464 5. pp. 211-221.

"The 'Cup of Circe' -- Jeremiadic Tendencies in a Speech by John C. Calhoun." In *English Studies and the Curriculum: Proceedings of the Second TEMPUS-JEN Mini Conference*. JEN 2339H-94. Szerk. Rácz István. Debrecen, KLTE, 1997. ISBN 963 472 173 7. pp. 191-201.

"Troping Jackson: Tropical Aspects of John William Ward's *Andrew Jackson -- Symbol for an Age*." In *English Studies and the Curriculum: Proceedings of the First TEMPUS-JEN Mini Conference*. JEN 2339H-94. Szerk. Rácz István. Debrecen, KLTE, 1996. ISBN 963 472 091 9. pp. 225-230.

"John C. Calhoun and the Rhetoric of Republicanism." In *HUSSE Papers* 1993. Vol. 1. *Literature and Culture*. Szerk. Szaffkó Péter and Miriam Conlon. Debrecen, KLTE, 1995. pp. 325-332.

Könyvrecenzió:

"Az igazság az idő leánya"
(Anthony Kemp: *The Estrangement of the Past*.
Oxford University Press, 1991.) In *Aetas* 1996:1. pp. 176-183.